

Дубрівна Антоніна Петрівна
доцент кафедри рисунка та живопису
Київського національного університету
технологій та дизайну,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
antart@ukr.net

АБСТРАКТНА ЗНАКОВІСТЬ У ГЕОМЕТРИЧНІЙ ОРНАМЕНТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСАНКИ

Мета роботи – аналіз історичних та культурних передумов виникнення, формування та розвитку абстрактного мистецтва в Україні на прикладі абстрактної знаковості, що, вочевидь, проявляється в геометричних орнаментах української писанки і є специфічною формою самовираження індивіда та засобом трансляції інформації. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні формального та компаративного методу дослідження щодо вивчення кольорів та їх комбінування, виявлення абстрактних елементів геометричної орнаментики української писанки, композиційних мотивів, образів тощо. **Наукову новизну** роботи становить аналіз витоків абстрактного мистецтва в Україні на автентичних здобутках української народної художньої культури, що дало змогу виявити основні історично пов'язані між собою художньо-символічні компоненти. **Висновки.** Аналіз геометричної орнаментики української писанки показав, що відбір кольорів та їх комбінування, що викристалізувались упродовж віків у народному мистецтві, у поєднанні з архаїчними формами геометричного характеру заклали фундамент в якості стилеутворюючої складової сучасного українського абстрактного мистецтва.

Ключові слова: геометрична орнаментика, писанка, писанкарство, абстрактна знаковість, колір, кольоротворчість, формотворчість, стиль, абстрактне мистецтво, українська народна художня культура.

Дубрівна Антоніна Петрівна, доцент кафедри рисунка і живопису Київського національного університету технологій і дизайну, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Абстрактная знаковость в геометрической орнаментике украинской писанки

Цель работы – анализ исторических и культурных предпосылок возникновения, формирования и развития абстрактного искусства в Украине на примере абстрактной знаковости, что, очевидно, проявляется в геометрических орнаментах украинской писанки и является специфической формой самовыражения индивида и средством трансляции информации. **Методология** исследования заключается в применении формального и компаративного методов исследования по изучению цветов и их комбинирования, выявление абстрактных элементов геометрической орнаментики украинской писанки, композиционных мотивов, образов и т.п. **Научная новизна** работы составляет анализ истоков абстрактного искусства в Украине на аутентичных произведениях украинской народной художественной культуры, что позволило выявить основные исторически связанные между собой художественно-символические компоненты. **Выводы.** Анализ геометрической орнаментики украинской писанки показал, что отбор цветов и их комбинирование, которые выкристаллизовались на протяжении веков в народном искусстве, в сочетании с архаичными формами геометрического характера заложили фундамент в качестве стилеобразующей составляющей современного украинского абстрактного искусства.

Ключевые слова: геометрическая орнаментика, писанка, писанкарство, абстрактная знаковость, цвет, цветотворчество, формотворчество, стиль, абстрактное искусство, украинская народная художественная культура.

Dubrivna Antonina, Associate Professor in the department of drawing and painting of Kyiv National University of Technology and Design, PhD-candidate of National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts.

The abstract signs in geometric ornamentation of Ukrainian Pysanky.

Purpose of the work is to analyse the historical and cultural prerequisites of formation and development of abstract art in Ukraine through the example of abstract signs, manifested in geometric patterns of Ukrainian Pysanky. **Methodology** of the research is the use of formal and comparative methods for studying the colors and their combining, identifying abstract elements of geometric ornamentation of Ukrainian Pysanky, compositional motifs, images etc. **Scientific novelty** lies in the analysis of the origins of abstract art in Ukraine through the example of authentic works of Ukrainian folk art culture. This has made it possible to reveal the main, historically linked, artistic and symbolic components. **Conclusions.** The study of geometric ornamentation of Ukrainian Pysanky shows that the selection of colours and their combinations, crystallized during centuries in folk art, together combined with the archaic geometric forms has laid the foundation for style forming component of modern Ukrainian abstract art.

Keywords: geometric ornaments, Pysanky, Easter egg painting, abstract sign, colour, creativity of colour, creativity of form, style, abstract art, Ukrainian folk art culture.

Актуальність теми дослідження. Абстрактне мистецтво України має глибокий історичний базис та демонструє поступовий еволюційний розвиток абстрактних символів та елементів. Відправною точкою його формування є стародавнє образотворче мистецтво, проявлене в геометричній знаковості палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту – першооснові людської зображувальної діяльності, що відображає світоглядні поняття та процеси розвитку первісного соціуму. За часів найдавнішого періоду історії України було створено конгломерат елементів, форм, композиційних мотивів, образів, які слугували вираженням ставлення до навколишнього світу та усвідомленням, через творчу реалізацію, присутності в ньому особистості людини. Прадавня зображувальна атрибутика наочно демонструє знаковий арсенал – специфічну форму самовираження індивіда та засіб трансляції інформації. Це становить основу орнаментики – складної художньої системи етнічної, соціальної

ідентифікації, яка знайшла подальший розвиток в українському народному декоративному мистецтві, де писанкарство займає одне з ключових положень.

Проте, як зауважує С. Садовенко, варто розуміти, що "світ сьогодні, в умовах глобалізації, орієнтованої на тотальність та уніфікацію етнокультурної автентичності плюральных традицій, знаходиться на своєрідному перехресті як історичних епох, так і різних моделей цивілізацій – традиційної, що була до тепер, і сучасної, заснованої на принципах формування загальнопланетарного інформаційного простору (розповсюдження новітнього середовища масового спілкування, зокрема мобільного зв'язку, мережі Інтернет), інших новітніх досягнень, у яку людство продовжує впевнено входити, актуалізуючи проблему збереження (або консервації) традиційної аксіосфери народної художньої культури локальних топосів (давньогрец. τόπος – "місце", в культурології – синонім значень "категорія культури", "образ культури") [6, 67]. Отже, тема нашого дослідження є актуальною і потребує вивчення.

Мета дослідження – аналіз історичних та культурних передумов виникнення, формування та розвитку абстрактного мистецтва в Україні на прикладі абстрактної знаковості, що вочевидь проявляється в геометричних орнаментах української писанки і є специфічною формою самовираження індивіда та засобом трансляції інформації. Аналіз проведено з позиції формотворчості та кольоротворчості, де під кольоротворчістю ми розуміємо живописну складову – відбір та використання кольорів, формування колориту декоративного твору, а під формотворчістю – трансформації та комбінування форм орнаментальної знаковості.

Для проведення дослідження з багатої скарбниці української народної художньої культури було обрано вид народної творчості – писанку, що найбільш повно репрезентує орнаментальну культуру. Науковий пошук було сконцентровано на здобутках західних, північних областей України та етнокультурного регіону Поділля – де в традиційній народній культурі найбільш характерно проявлена геометрична орнаментальна знаковість, вивчення якої допомогло глибоко зрозуміти й масштабно проаналізувати доробки мистецтва писанкарства. Основою для дослідження слугували автентичні експонати української народної художньої культури з фондів та експозицій Національного музею українського народного декоративного мистецтва та Національного центру народної культури "Музей Івана Гончара" у м. Києві.

Виклад основного матеріалу. Народне декоративне мистецтво, як складова української народної художньої культури, нараховує численні зразки орнаментики, різнохарактерною за своїми стилістичними та зображувальними особливостями. Розглядаючи явище української орнаментальної культури, ми спирались на дослідницькі праці мистецтвознавців (Б. Бутник-Сіверський, Я. Запаско, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кара-Васильєва, Г. Павлуцький, М. Селівачов), культурологів (Ю. Герчук, Є. Причепій, С. Садовенко), етнографів (Е. Біняшевський, М. Верхова, А. Гурська, С. Китова, Е. Кольбенгаер, А. Кульчицька, І. Свійонтек, М. Шандро, В. Щербаковський) та істориків (Д. Гуменна, В. Манько, Ю. Мельничук, Т. Ткачук), у працях яких досліджувались історичні періоди та тенденції її розвитку, регіональні особливості, стилістика, структура, семантика орнаментальних знаків.

У системі комплексного дослідження витоків та розвитку абстрактної знаковості виділяємо народну орнаментальну культуру – втілення духовного змісту та мистецької ідентифікації української нації, який репрезентує нарівні з стародавньою образотворчою культурою, фундамент українського абстрактного мистецтва. Українська орнаментальна культура – масштабний художній компонент народного декоративного мистецтва, проявлений в різних формах народної художньої творчості: ткацтві, килимарстві, вишиванні, художній обробці дерева, кераміці, гутництві, писанкарстві, художньому розписі, витинанні та лозоплетінні.

На території України вперше абстрактна знаковість набула форми логічної орнаментальної побудови 15 тис. років тому. Це демонструють артефакти Мезинської палеолітичної стоянки: орнаментовані браслети з кості мамонта та декорована лопатка мамонта [5]. Рисовані та гравіровані узорі закладають фундамент подальшому розвитку орнаментики, як в формоутворюючому так й в колористичному аспектах, зокрема, використання паралельних та перехресних ліній, ромбічних форм, меандрових (грец. μαίανδρος – тип ортогонального орнаменту, утворюючого з прямих кутів безперервну лінію) та зигзагоподібних побудов, які носять геометричний характер, а також вибір червоного кольору для нанесення рисунку на предмети вжитку, констатують історичну обумовленість особливостей абстрактної знаковості.

Вивчення орнаментики в історично-культурному контексті з точки зору розвитку абстрактної знаковості дозволяє констатувати наявність стійкої системи геометричних символів, з чітко вираженими домінуючими елементами, що втілюються в багатоманітних композиційних побудовах, репрезентуючи глибину осмислення людиною метафізичної картини світу. Геометрична орнаментика – найбільш архаїчний вияв орнаментальної культури, демонструє наочну систему осмислення людиною процесу життя, пронесену через всю історію культури та соціального розвитку суспільства, має прямий зв'язок, за рахунок формального аспекту, з абстрактною знаковістю, що актуалізує дослідження тенденцій її розвитку, як одного з головних компонентів в контексті аналізу історичних та культурних передумов виникнення, формування та розвитку абстрактного мистецтва України.

Писанкарство – один з найвиразніших видів народного декоративного мистецтва, що найбільш масштабно представляє всі домінуючі мотиви української орнаментики, традиції якої закладені в далекому історичному минулому. Писанка концентрує образний зміст, є знаком-символом для народної свідомості триумфу та безкінечного відродження життя. Значення писанки має двоїстий характер, але обидві складові тісно пов'язані між собою та становлять: по-перше – значення, безпосередньо, яйця,

яке носить в собі зародок півня – "сонячного птаха" – древній сакральний символ джерела життя всесвіту; по-друге – значення символіки орнаменту, який вкриває поверхню яйця. Орнамента писанки має свою стилістику, яка відрізняється від орнаментальних стилів на інших предметах побуту, зумовлена символічною складовою та особливостями матеріалу й поверхні [8, 5-7].

У контексті дослідження абстрактної знаковості в геометричній орнаментіці української писанки колір у поєднанні з формами елементів виступає вагомим аспектом естетичної виразності та філософського змісту. Головна функція кольору в орнаментіці – декоративне призначення, однак в українській народній художній культурі він набуває статусу унікальної мови вираження національного світогляду, психології, вірувань, смаку, виражає культовий або повсякденний характер суспільного життя, передає класово-соціальні градації. Колористика української народної орнаментіки характеризується надзвичайною виразністю та барвистістю, колористичні співвідношення надзвичайно гармонійні та довершені: "вони ніколи не були строкатими, випадково підібраними, а мали чітку продуманість декоративного вирішення... барвистість, багатоколірність, оптимістичний лад створюють відчуття радості й піднесеності" [3, 155].

Аналізуючи колористичний аспект в народній творчості на прикладі геометричних орнаментів писанки, ми спираємося на теоретичні праці В. Кандинського, який вважає, що колір слугує виразником образної системи художніх творів, символічною складовою, своєрідним візуальним засобом передачі інформації, який володіє якістю, за визначенням фундатора абстракціонізму, фізичного та психічного впливу: "породжує вібрацію душі" [2, 21-22], виражаючи духовну цінність, що дозволяє передавати емоційні переживання, не вдаючись до зображення реальних предметів. Згідно його суджень, колірна тріада: жовтий, червоний, синій – відповідає основним геометричним формам: трикутнику, квадрату, колу, проте цей взаємозв'язок формальних та живописних якостей можна розглядати лише в контексті системи композиції. Аналізуючи форму, В. Кандинський констатує дві її складові: конкретну – обмежує та фіксує матеріальний предмет на площині; абстрактну – не втілює жодного реального об'єкту, а є самодостатньою "духовною істотою", що здійснює свої впливи на оточуючий світ, виражаючись через квадрат, коло, трикутник, ромб, трапецію та інші складні форми, що не мають математичного визначення [2, 8].

З давніх часів в українській народній художній культурі сформувались певні поєднання найуживаніших кольорів, що склались в сталі традиції. Кристалізуючись протягом історії, кольори набули статусу засобу вираження національних рис. Вони відповідають характеру і темпераменту народу, особливостям оточуючого середовища, клімату, географічному розташуванню, які виступають факторами, що визначають особливості розвитку країни. Підкреслюємо, саме в геометричній орнаментіці української народної художньої культури, ми знаходимо витoki абстрактної знаковості, яка органічно й міцно поєднана з колористичним аспектом, що закладає фундамент абстрактного мистецтва.

У фондах національного центру народної культури "Музей Івана Гончара", у секторі зберігання писанки, нами було досліджено писанки західних областей України та етнокультурних регіонів Полісся й Поділля. Вибір даної секції експонатів зумовлений специфікою орнаментіки, яка проявлена в геометричній знаковості, що за своєю формальною характеристикою є абстрактною. Загальна кількість вивчених експонатів становить 270 об'єктів, які було зібрано, безпосередньо, великим шанувальником української культури, її самовідданим дослідником, митцем та етнографом Іваном Гончаром у 50-60-х роках ХХ століття. Колекцію писанкарства етнокультурних регіонів України представляють 21 екземпляр Полісся; 38 одиниць писанок репрезентує Поділля; 11 писанок – Покуття; Лемківщина проявлена у 42 експонатах; Закарпаття представлено 18 об'єктами; 47 предметів належить Буковині; Гуцульщина демонструє 93 писанки. В експозиції Національного музею українського народного декоративного мистецтва писанкарство представлено західними, північними й центральними областями України та характеризується найбільш давніми експонатами – ХІХ та початку ХХ століття. Західні території України, а саме – Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька (м. Косів, м. Коломия, с. Космач, с. Чернява, с. Виженка) області у кількості 164 експонатів, репрезентують розмаїття орнаментальних елементів, де домінуючими є геометричні. Центральний регіон виражений у писанках Київщини (37 екземплярів), а північний культурний осередок у писанках Чернігівщини (25 предметів), що носять фітоморфний (стилізовані зображення рослинних елементів) та геометричний характер, з різними їх комбінаціями.

Надзвичайний науковий інтерес до регіону Полісся (північні частини Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської та Чернігівської областей) зумовлений розумінням того, що він є своєрідною культурною коліскою давнього слов'янства. Знаковий код поліських писанок пов'язаний з давньослов'янським народним землеробським календарем, а згодом з народними звичаями та обрядами [4, 117]. Писанки цього краю представлені композиціями білого геометричного орнаменту на червоному тлі, що є втіленням стародавніх художніх традицій, які походять з пізнього палеоліту. Кольоротворчість Поліського етнокультурного регіону проявлена в домінуванні червоного кольору, який за рахунок асоціативного зв'язку з кольором крові, народна свідомість, що сформувалась в прадавню епоху, наповнює життєдайним змістом. Формотворчість орнаментальних мотивів складається з простої геометричної знаковості: лінії, коло, квадрат, ромби, трикутники, хрести, які становлять головні стилістичні елементи зображувальності в системі образотворчого мистецтва, невід'ємною складовою якого є абстрактне мистецтво. Акцентуємо, що орнамента поліського регіону не відрізняється складністю побудови, однак за рахунок використання прадавньої символіки та домінування червоного кольору, має виразний вигляд. Водночас усвідомлення історичних культурних зв'язків та архаїчного походження Поліської знаковості надає їй потужного впливу на сприйняття та наділяє особливим статусом в розмаїтті орнаментальної культури України.

Унікальний етнокультурний регіон – Поділля (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області) має найрізноманітнішу орнаментику та поєднує більшість стилістичних елементів, притаманних різним областям України [7, 157]. Домінуючий колір в писанкарстві краю – чорний, що з'єднується з червоним, а зрідка з жовтим та зеленим. Орнаментальний рисунок білого кольору, а іноді жовтого [1]. Формотворчість зображень більшості експонатів характеризується абстрактно-геометричним характером, наповнених архаїчною символікою стародавньої образотворчої культури. Зокрема, "хрест" – знаковість первісного самоусвідомлення та християнський сакральний символ; "клинці", "трикутники" – палеолітична символіка мисливської активності, що пізніше трансформувались в "зірки", які теж мають змістовий зв'язок з християнськими символами; "круги" – давній солярний знак; "безконечник" – найпопулярніший з цих знаків, якому, іноді, повністю присвячували композицію зображення, що символізує тріумф нескінченного життя; "сварга", або свастична знаковість – давньослов'янський символ ведичного походження, який символізує досконалість та постійний еволюційний рух. Зауважуємо, що фітоморфні мотиви також є достатньо популярними: "квітки", "сосна", "дубове листя", "рожа", "листки", "тюльпани" тощо. Найуживаніший мотив, один із основних у народній творчості цього регіону – "вазони", витоки якого знаходимо в керамічній спадщині Трипільсько-Кукутенської культури, що втілює образ "древа життя".

Кольоротворчість писанок етнокультурного регіону Поділля характеризується контрастністю за рахунок чорно-червоного, чорно-зеленого, чорно-червоно-жовтого, червоно-жовтого, червоно-зеленого комбінування кольорів. Констатуємо домінування чорного кольору, який, за нашою думкою, асоціативно зв'язаний в народній свідомості з образом "неньки-землі" – найціннішого дару, що є втіленням для кожного українця святині, від початку історії та на всі часи. Цінність мистецтва писанкарства Поділля виявляється в синтезі прадавніх знаків (символів солярного культу) з традиційними, що викристалізовані в українській народній художній культурі протягом віків, у поєднанні з елементами, які відображають сучасні смаки народних майстрів – це надає Поділля, як етнокультурному регіону, особливого статусу.

У контексті вивчення розвитку абстрактної знаковості писанкарство західних областей України, орнаментика яких характеризується геометричністю, представляє наукову цінність для дослідження. Особливо це проявлено в орнаментальних сюжетах розповсюджених в Івано-Франківській області, а саме в гірських районах, на історико-етнографічних землях гуцулів. Писанки цього регіону вражають складністю рисунку, за рахунок надзвичайної кількості дрібних елементів, що гармонійно поєднуються в чітких продуманих композиціях, найвишуканіші з яких зроблено народними майстрами в м. Косів та с. Космач. Типовими для формотворчості орнаментів Гуцульщини є геометричні сюжети. Іноді складовою композиції можуть бути рисунки зооморфного, чи фітоморфного характеру, що займають центральне місце на поверхні писанки та підпорядковують собі всю орнаментальну композицію. Кольоротворчість проявлена в побудові колориту теплої гами, де першорядним кольором є коричневий, з додаванням помаранчевого, червоного та жовтого. Підвищена деталізація орнаментального рисунка, яка зустрічається тільки на цій території, на нашу думку, пояснюється впливом декоративного мистецтва Османської імперії, яка довгий час контролювала ці землі. Східна частина Івано-Франківської області – Покуття, історико-географічна область України, яка довгий час знаходилась під колоніальним гнітом, тим самим вбирала значний вплив культур різних етносів, що надало оригінального прояву народній художній творчості цього регіону. Для писанок притаманно нанесення білого рисунку, геометрично-символічного характеру, на чорне тло, домінуючого в системі кольоротворчості цього краю, у поєднанні з червоними, помаранчевими та жовтими плямами, які не мають чіткого контуру, а наділені якостями живописного мазка.

Такий самий вплив виявляємо в писанках, що належать етнокультурному регіону Буковини (Чернівецька область), де деталізація проявляється тільки в фрагментах орнаментальних композицій. Кольоротворчість цього регіону споріднена з Гуцульщиною, але зрідка додається зелений колір. Зауважуємо, що для формотворчості писанок Чернівецької області характерним є активне використання хрестоподібної знаковості, як в елементах орнаментального строю, так і в схемах композиційних побудов. Походження цієї знаковості сягає в глибоку давнину, форма якої імітує найдавніше знаряддя добування вогню, утворюючи універсальний сакральний знак вогню та сонця (вогню небесного), слугує втіленням безкінечного продовження життя, який, пізніше з установленням християнства, репрезентує символ воскресіння (життя вічного). Хрест, як абстрактна знаковість, був осмислений авангардистами початку ХХ століття та використаний одним з головних стилеутворюючих елементів абстрактних композиційних побудов.

Закарпатська область репрезентує писанки, що мають характерне синє, синьо-чорне, або фіолетове тло, що надають їм неповторного вигляду у цьому виді народної творчості. Особливе місце в декоративному мистецтві краю займає Лемківщина. Культура цього народу, з трагічною історією, на сучасному етапі викликає науковий інтерес, як надзвичайно виразна та недостатньо вивчена. Для нашого дослідження було корисним проаналізувати оригінальну техніку писанкарства лемків, яка характеризується специфічним видовженням мазком. Орнаментальні композиції та сюжети будуються саме цим технічним засобом нанесення рисунку. Зустрічаються зразки з асиметричною композицією, в яких частота нанесених мазків, подібних до технічного прийому – "dropping", одного з популярних, започаткованого американським абстрактним експресіоністом Джексоном Поллоком, що активно застосовується сучасними художниками-абстракціоністами. Цей технічний прийом характеризується розбрикуванням фарби, або її нанесенням видовженням мазком пензля, який утворює складні колористичні побудови. В традиційній кольоротворчості писанок Лемківщини домінує червоний колір, який зрідка доповнюється зеленим та синім. Орнаментальний мотив найчастіше білий, а іноді, в су-

часних зразках – поліхромний. Формотворчість орнаментальної знаковості писанкарства цього етнокультурного регіону, за рахунок специфічної форми мазка, вочевидь подібна до засобів образотворчої виразності, що використовується у сучасному абстрактному живописі.

Наукова новизна. В системі комплексного дослідження історично-культурних передумов виникнення, формування та розвитку абстрактного мистецтва на зразках писанок Подільського, Поліського етнорегіонів та західних областей України, представлених в колекціях національного центру народної культури "Музей Івана Гончара" та Національного музею українського народного декоративного мистецтва, було встановлено, що розвиток абстрактної знаковості носить історично послідовний характер, зумовлений культурною еволюцією суспільства та людини. Аналізуючи тенденції розвитку абстрактної знаковості в геометричній орнаментіці української писанки, констатуємо багату варіативність орнаментальних фігур та мотивів, де головними стилеутворюючими елементами є геометричні форми – лінія, квадрат, ромб, трикутник, коло, а основний, що набуває статусу іконографічного, – хрест. Витоки даної знаковості спостерігаємо в стародавній зображувальній культурі найдавнішого періоду історії України, що заклала формотворчу основу для подальшого розвитку всієї української народної орнаментики та зображувальної культури в цілому, одним із компонентів якої є абстрактне мистецтво.

Висновки. На підставі вивчення аутентичних здобутків констатуємо, що геометрична орнаментика української писанки, а саме її колористичний аспект закладає живописний базис образотворчого мистецтва України, складовою якого є абстрактне мистецтво. Встановлено домінуючі кольори, що використовувались в українській народній орнаментіці – червоний та чорний. Червоний колір – більш давнього походження, історія застосування якого сягає в пізній палеоліт та репрезентує життєдайну символіку за рахунок схожості до кольору крові. Чорний колір – асоціативно подібний до кольору землі, яка для землеробських культур, що споконвіку заселяли територію України – найцінніше надбання. Поєднання червоного та чорного кольорів набуває сакрального статусу, символізуючи нерозривний зв'язок буття народу з щедротами землі, яка дарує та підтримує життя. Відбір кольорів та їх комбінування, які викристалізувалися продовж віків у народному мистецтві, у поєднанні з архаїчними формами геометричного характеру заклали фундамент в якості головної стилеутворюючої складової сучасного українського абстрактного мистецтва.

Література

1. Верховна М. Писанки Поділля / М. Верховна. – Львів : Колесо, 2013. – 192 с.
2. Кандинский В. В. О духовном в искусстве / В. В. Кандинский. – Л. : Ленинград, 1989. – 72 с.
3. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки / Т. Кара-Васильєва. – К. : Мистецтво, 2008. – 464 с.
4. Лашук Ю. П. Народне мистецтво українського Полісся / Ю. П. Лашук. – Львів : Каменяр, 1992. – 134 с. : іл., 4 арк. іл.
5. Національний музей історії України. У 2 томах: альбом / авт. ст. Н.Г. Ковтанюк, Л. В. Строкова; фотозйомка Д. В. Ключка. – К. : Мистецтво, 2011. – Т. I. – 320 с.: іл. – Укр., ст. і текстівки англ.
6. Садовенко С. М. Традиційна аксіосфера культури локальних топосів України: збереження в добу глобалізації / Світлана Миколаївна Садовенко // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: [Наук. журнал]. – К. : Міленіум, 2014. – №2. – 320 с. – С. 66–71.
7. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Р. Селівачов ; Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, Київ. держ. ін-т декорат.-приклад. мистец. і дизайну ім. М. Бойчука, Музей укр. нар. декорат. мистец. – К. : Редакція вісника "АНТ", 2005. – XVI, 400 с.: іл.
8. Щербаківський В. Основні елементи орнаментики українських писанок та їхнє походження / В. Щербаківський. – 2-ге вид. – Київ та ін. : [б.в.], 1990. – 30 с.: іл. – (Праці / Українська могилянсько-мазепинська Академія наук. Відділ українознавства ; т. 7).

References

1. Verkhova, M. (2013). Pysanky of Podillya. Lviv: Koleso [in Ukrainian].
2. Kandinsky, V. (1989). About spiritual in art. Leningrad: Leningrad [in Russian].
3. Kara-Vasileva, T. (2008). History of Ukrainian embroidery. Kiev: Mustechtvo [in Ukrainian].
4. Lashchuk, Yu. (1992). Folk Art of Ukrainian Polissya. Lviv: Kamenyar [in Ukrainian].
5. National Museum of the Ukraine. (2011) Kiev: Mustechtvo [in Ukrainian].
6. Sadovenko, S. M. (2014). Traditional Culture axiosphere of culture local topos Ukraine: preservation in the age of globalization. Herald of the National Academy of Culture and Arts, 2, 66-71[in Ukrainian].
7. Selivachov, M. (2005). The Lexicon Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, style, typology) Kiev: Editorial Herald "ANT" [in Ukrainian].
8. Shcherbakivsky, V. (1990). The basic elements of ornamentation Ukrainian Pysanky and their origin. Kyiv: Ukrainian-Mohyla Academy of Sciences Mazepa. Department Ukrainian [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.08.2016 р.